एवम्—

'यं[1] सर्वशैलाः परिकल्प्य वत्सं मेरौ स्थिते दोग्धरि दोहदक्षे ।
भास्वन्ति रत्नानि महौषधीश्च–'

इत्यादावपि ।

तच्छब्दस्य प्रक्रान्तप्रसिद्धानुभूतार्थत्वे यच्छब्दस्यार्थत्वम् ।

क्रमेण यथा—

'स हत्वा वालिनं वीरस्तत्पदे चिरकाङ्क्षिते ।
धातोः स्थान ईवादेशं[3] सुग्रीवं संन्यवेशयत् ॥'
'स वः शशिकलामौलिस्तादात्म्यायोपकल्पताम् ॥'
'तामिन्दुसुन्दरमुखीं हृदि चिन्तयामि ॥'

यत्र च यच्छब्दनिकटस्थितानामपीदमादिशब्दानां भिन्नलिङ्गविभक्तित्वं तत्रापि निराकाङ्क्षत्वमेव । क्रमेण यथा—

'विभाति मृगशावाक्षी येदं भुवनभूषणम् ॥'
'इन्दुर्विभाति यस्तेन दग्धाः पथिकयोषितः ॥'

तदात्मा जानाति यत्पापमस्ति इत्यर्थः ॥ **यमिति** । स हिमालयोऽस्तीति पूर्ववाक्ये तच्छब्दस्यार्थत्वम् । उत्तरवाक्यस्थयत्पदस्य पूर्ववाक्यस्थतत्पदेन शाब्दः संबन्धोऽपि । यथा—'अन्यास्ता गुणरत्नरोहणभुवः' इत्यादि । एवं पूर्ववाक्यस्थयत्पदस्योत्तरवाक्ये प्रतीयमानतत्पदापेक्षा यथा—'यस्त्वां विसृजते मर्त्य आत्मानं प्रियमीश्वरम् । विपर्ययेन्द्रियार्थार्थं विषमत्त्यमृतं त्यजेत् ॥' **स हत्वेति** । यः सुग्रीवप्रियकारीत्यर्थतोऽवगम्यते ॥ **स व इति** । यः शिवो लोके पूज्यते इत्यर्थः ॥ **तामिति** । या रूपलावण्यपूर्णेत्यर्थतोऽवगम्यते । एवमेव **चण्डीदासादयः** । तेषामयमाशयः—प्रक्रान्तादिपरामर्शकस्य तत्पदस्य यत्पदनिराकाङ्क्षत्वे 'यत्तदोर्नित्यः संबन्धः' इति नियमभङ्गश्च स्यात् । एवं च 'यत्पदापेक्षया हीनम्' इति प्रागुक्तं तूत्थिताकाङ्क्षविरहपरम्, 'स हत्वा' इत्यादौ स क इत्युत्थाप्याकाङ्क्षयैव संगतिरिति नियमे तु यत्पदसंनिहितत्वेन[1] यत्पदप्रसिद्धार्थकं तत्पदं तद्भेदो निवे-

---

1. यमिति । 'पृथूपदिष्टां दुदुहुर्धरित्रीम्' इति चरमचरणम् ॥

2. प्रक्रान्तेति । प्रक्रान्तः पूर्वप्रतीतिविषयः, प्रसिद्धो लोकविख्यातः, अनुभूतोऽनुभावविषयोऽर्थो विषयस्तथाभूते ॥

3. आदेशमिति । स्थान्यर्थाभिधानसमर्थमिति भावः ॥

---

1. 'संबन्धित्वेन' इति पुस्तकान्तरे.